

SZÉKELYFÖLD TÖRTÉNETI GRAFIKÁKON KERESZTÜL

Bálint Tamás

– beszélgetés Gyöngyössy Jánossal –

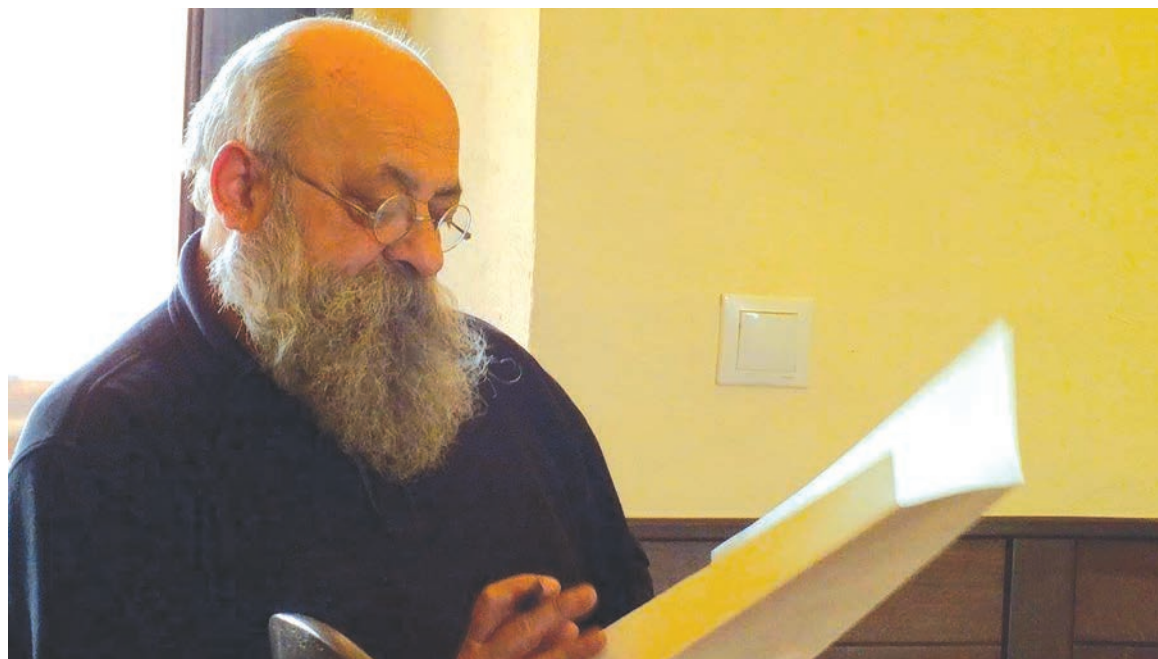
Egy izgalmas határterület, a történelem és a képzőművészet mezsgyéjén kalandozunk a gyermekeknek szánt illusztrációktól az épületrekonstrukciókig egy különleges hivatású különleges ember, Gyöngyössy János vezetésével.

– Hogyan jut eszébe egy vegyész mérnöknek, hogy átnyereljen történeti grafikusra?

– Meg is tudnám fordítani a kérdést: mégis hogyan történt, hogy egy történelem iránt fogékony, a képzőművészetek iránt érdeklődő fiatalemberből vegyész mérnök lesz? Ugyanis ez történt velem, mert egy olyan korban érettségiztem, amikor a képzőművészeti szakokra tényleg művészet volt bejutni, kényelmesebb volt a vegyész mérnöki kar, amelyet egyébként szerencsére szintén imádtam. A családi legendárium kedves története, amikor gyerekkoromban puska porral kísérletezve felrobbantam, és száműztem a szobámból a felszerelésemmel együtt. Eredeti szakmámban is értem el sikereket, de messze más ez, amit most csinállok. A szó jó értelmében amatőrnek is neveznek, és nem is szeretem, ha grafikusnak mondanak, hiszen csak kihasználom azt, amit a Jóisten adott: azt, hogy érdekel a történelem, sokat olvastam, a barátaimmal sokat beszélgetünk történelmi témákról, és van egy adottságom, rajzkészségem. Így ennek a két területnek a határán találtam egy olyan pontot, ahol elég biztos lábakon érzem magam. Erre illik leginkább a történeti grafika megnevezés, mert vannak témák, amelyeket egyszerűen nem lehet egy grafikusra rábízni, ha az nem ismeri az adott kor adottságait, építészetét, viseletét. Legyen Mátyás király vagy Szent László a téma, nekem nem szükséges elmagyarázni, hogy mit nem rajzolhatok le, vagy mi jelenhet meg a szereplők ruházatán például.

– Már a rendszerváltás előtt, a mérnöki munka mellett is készített rajzokat?

– Elsőéves vegyész mérnök hallgatóként kicsit történész is voltam, viccesen szólva már a második Orbán Baláznak éreztem magam, amikor 1977-ben először vágtam neki gyalogosan a Székelyföldnek. Kezdetben minden érdekességet felmértem, megörökítettem, de az érdeklődésem hovatovább az erődített templomok és várak felé fordult. A várak iránti rajongás már általános iskolás koromban kiütött rajtam, amikor egy osztálykirándulás alkalmával betörttem a busz ablakát, és a kacai vártemplom tövében kellett vesztegelnünk, miközben a lenyűgöző látvány feledtette a büntudatomat.

Fotó: Fehér János

– Mi a módszere? Ehhez a lenyűgöző látványhoz, a már meglevő illusztrációkhoz alakítható a szöveg, vagy fordítva?

– Személy szerint azt vallom, hogy egyszer a szöveg nyerve el a végső változatát. Ugyanis, ha nem talál az én világgal, elvállalni sem tudok egy megbízást. Érzem, hogy nehéz lenne dolgozni abban az idegen világban, elmaradna a sikerélmény, nem érezném a munka örömét. Márpedig szeretek abban a nagyon boldog állapotban lenni, hogy azt csinálom, amiben örömem lelem. Szerencsémre általában arra kérnek fel, amit megbízóim is érznek, hogy illik hozzám.

Mívesség és személyesség

– Kézzel készülnek ezek a rajzok?

– Minden esetben, egyértelműen. Egy darabig gondolkodtam, hogy öreg fejjel alapszinten tanuljam meg a számítógépes grafikát, de eldöntöttem, hogy az számomra kísértés lenne, ugyanis elkezdene kényelmesebbé válni, nagyolni, hogy majd a gépen úgyis kijavítom. Kezdetben pasztellel, színes ceruzával festettem, majd áttértem az akvarellre. Ennek kapcsán jegyzem meg, hogy König Frigyes Munkácsy-díjas grafikusművész, történeti grafikus irányított arra, hogy minél kevesebb vegyes technikát használjak, és forduljak az akvarellhez. Más a hangulata ezeknek a munkáknak, mivesebb, és ezt soha nem fogja tudni a gép visszaadni. Valósággal érzek egy tőkét a kezemben, ezt próbálom megtartani, mert bár valószínűleg nem fogok ebből meggazdagodni, ellenben jó érzés rendelkezni valami olyasmivel, amit a mai technika nem tud visszaadni. Legyen egy ilyen öreg szerzetes is a prérin, aki megcsinálja ezeket a munkákat.

– Ehhez a szerzetesi léthez talál is a vidékre költözés, az idilli Homoródkeményfalva, ahol jelenleg is alkot. Hogyan alakult ez?

– Naivan azt hittem a '90-es évek elején, hogy a falvak újra

meg fognak telni étellel, mert az ipar haldoklik, de sajnos nem ez történt, a félreeső falvak halnak el, fiatalok már nem nagyon vannak. Azonban hozzám a vidéki élet, a nyugalom közelebb áll, tesszek-veszek, kocsmát vezettem, sajtót készítettem, mely sajnos a bürokratikus szabályozás miatt abbamaradt – noha mindmáig vannak, akik a Fratelli sajtót keresik –, viszont én még mindig ott vagyok Homoródkeményfalván, alkotok, és azzal foglalkozom, amiben örömem lelem.

– Mi a nagyobb elégtétel, az elismerés a történészek részéről vagy a boldog olvasó?

– Mindkettő természetesen, de szakmailag tulajdonképpen a történész közösség, amely engem elismer. Itt külön kiemelném Fehér János művészettörténészt, akivel sokat dolgozom együtt, és a pontossága, alaposága által az én munkám is eredményesebb tud lenni.

– A munka dandárja a levéltárakban, könyvtárakban közben zajlik?

– Tulajdonképpen igen, de mára már nem én végzem ezt a feladatot. Mivel ez nem szakmám, erről a területről vissza kellett vonulnom, művészettörténeti tárgyú kérdéseknél, épületrekonstrukciónál szakemberekkel dolgozom együtt, és a művészeti rész, az ábrázolás marad rám.

Adat és fantázia

– Hol a határ a történeti hűség és az alkotói szabadság között? Mennyire toldhat el az egyensúly?

– Az én esetemben az adathűség a legfontosabb. Ha az adatokból kifogyunk, akkor nyúlunk az analógiákhoz, hasonló épületekhez, melyekről fennmaradt, hogy miképpen építették, milyen közös vonatkozásai vannak az éppen ábrázolandó épülettel, mit írunk erről a típusú épületről a levéltárakban. Ha pedig ezek az információk is elfogynak, csak akkor jön a fantázia, ez viszont

egy rettentően kontrollált folyamat, nem lehet bármit elkövetni. Itt el is kell választani azokat az illusztrációkat, amelyek egy-egy mese mellé készülnek, ahol a fantáziát eléggé el lehet engedni, de egy épületrekonstrukció ezzel szemben nagyon kötött, például a régi kastélyok esetén szinte csak a tetőzet esetén lehet óvatosan a fantáziából meríteni, hiszen nem maradt fenn a korabeli tető. Ezt már csak azért tesszük oda, hogy legyen kész a rajz, de nem biztos, hogy az a valóságban is úgy nézett ki a XVII. században.

– Melyik a kedvenc kor és téma, amelyet a legnagyobb örömmel ábrázol, amikor nem külön megbízásra kell dolgoznia?

– Erdélyi fejedelmi korszaka, a XVI. század második felétől a XVII. század végéig. Van is egy sorozatom a nemesi családi címerekről, valamint az erdélyi fejedelmekről, akiket a korabeli pénzérmék alapján rajzoltam meg, mert úgy éreztem, az egy ellenőrzött ábrázolási forma volt. Az erdélyi fejedelmeket pedig mindmáig úgy tiszteltem, mint nagy előjáróinkat. Még ha tévedtek, akkor is, hiszen általában vagyunk mi most itt, a magyarság szíve itt élte túl a török uralmat, ezért nem tudom elengedni ezt a kort.

– Rengeteget hozzászól egy eltalált grafika egy egyszerű használati tárgyhoz is. Gondolok itt az Ön által rajzolt székely kártyákra vagy könyvillusztrációira, amelyek kedvet adnak az olvasáshoz.

– Megörököltem nagyapám könyvtárát, és visszaemlékszem, hogy gyerekkoromban mennyire fontos volt az nekem, amit ott láttam. Eleinte még olvasni sem tudtam igazán, csak lapozgattam a könyveket, az 1848–49-es forradalomról készült metszeteket: óriási élmény volt, és gyerekként belém ivódott a szépségük. Van is egy ilyen dilemmám, amikor rajzolok, hogy vajon a mai gyermekek is ilyenek, hiszen eléggé elvonják őket a ketyerék, a képernyők. Vajon ők is így vannak, ha meglátnak egy érdekes rajzot? Lehet, hogy nem azonnal, csak évtizedekkel később kattant be majd valami? Hiszem, hogy nem azonnal kell hatnia egy műnek: inkább legyen egy olyan anyag, amelynek késleltetett hatása van, de később beérik az emberben.

A legfontosabbnak azt tartom, hogy minden alkotó ember adja magát, ne akarjon csillogni. Ha az, amit ő ad, jó, kell és szeretik, akkor minden rendben van. A gyermekeknek szánt illusztrációkban az a célom, hogy kicsit kanyarítsam vissza a fiatal generációt az én normalitásom, az általam fontosnak érzett irányok felé. Az építészettörténetnél ugyanakkor az a vágyam, hogy a munkám során ne kapjak kritikát, az utókor majd ne seperjen le az asztalról, ne dolgozzak hiába, becsülettel végezzem el a feladataim.

– Min dolgozik jelenleg, mik a tervei?

– A gyermekeknek szánt Mátyás-könyvem érkezik hamarosan. Bár ez most nem kézírásal írott könyv lesz, rengeteg rajzot fog tartalmazni, benne 15 karakterisztikus mesével, valamint élettörténettel, gazdagon illusztrálva. Sokan úgy tartják, hogy ez gyermekirodalom, amit én is vagy Muszka Sándor a Szent Lászlóról szóló könyvben írtunk, de úgy vettük mégis észre, hogy a nagyobbacska gyerekektől a második gyerekkorukat élő öregekig megtalálják ezek a könyvek az olvasókat, ugyanis többrétegűek, minden korosztály a magának érezheti, értelmezheti. Emellett dolgozom még a Székelyföldi Legendárium projektjeiben, az épületmakkettekben is sokan mások mellett, ugyanakkor saját további ötleteim is vannak, amelyeket meglepetésnek szánok.

GYÖNGYÖSSY JÁNOS 1955-ben született Székelyudvarhelyen, vegyész mérnöknek tanult, majd eredeti szakmája mellett vált történeti grafikusra. Kutatja és ábrázolja történelmi vonatkozású eseményeinket, épületeinket, személyiségeinket. Székelyföld és Szászföld műemlékeinek, templomerődjeinek felmérése és leírása után az utóbbi években a nemesi kastélyok, kúriák, udvarházak építészeti részleteinek felméréseivel, grafikus rekonstrukciójával foglalkozik. Számos könyv és tanulmány szerzője, illusztrátora. Munkásságát az Erdélyi Múzeum Egyesület és a Kelemen Lajos Múemlékvédő Társaság díjjal ismerte el. A Hargita megyei Homoródkeményfalván él és alkot.